

Exkurze do varhan arciděkanského kostela v Domažlicích

Současnost – pokračování

Největší bolestí našich varhan v současnosti jsou do nich padající kousky omítky ze stropní malby nad nimi. Nepřítelem každých varhan je prach, který při usazování v píšťalách mění jejich nastavená charakter tónu. Ale zrnkovitý prach není ničím proti kouskům padající omítky. Když se varhany naladí, mohou se za čtvrt roku čostit a ladit znovu. Takové časté ladění za normálních okolností bez čištění vyžadují jen jazykové rejstříky, které mění výšku svého ladění již při výkyvu teploty o 2 celsiové stupně, je – li to provázeno i změnou vlhkosti vzduchu.

Hrací stůl varhan je umístěn pro varhaníka v místě s velice nepříznivými poslechovými vlastnostmi prostoru. Varhaník sedí pod zvukem 1.manuálu, který nad ním proniká do kostela, neboť vše má varhaník za dřevěnými stěnami skříně a sedí dosti vzadu pod prostorem, kterým zvuk z 1.manuálu vychází. Rovněž s poslechem 2.manuálu má varhaník problém, neboť strop kostela, je zkoseně odvrácen od varhaníka ke klenbě kostela a zvuk rovněž odchází do

prostoru nad varhaníkem. Zvuk 2.manuálu v prostoru je více než o třetinu silnější, než jak ho má možnost vnímat varhaník a v poslechu celého nástroje varhaníkovi podstatně zaniká. Jen zvuk pedálu pro jeho mohutnost o nosnost není pro poslech varhaníkovi tolik utlučen, varhaník sedí poměrně před ním.

A poslední nevýhodou těchto varhan je jejich traktura – ovládací technické zařízení – pneumatická výpusťková. Tón píšťaly zazní, až když se z celého vedení od klávesy až k ventilu pod píšťalou vypustí vzduch, který tento ventil drží zavřený, když píšťala znít nemá. Je to traktura a největším zpožděním ze všech ovládacích varhanních systémů. Hraje-li varhaník s orchestrem, musí hrát „napřed“ přede všemi, tedy i před tím, než mu dá pokyn dirigent.

Budoucnost

Těžko líčit budoucnost nástroje, která se neobejde bez finančních prostředků, v době, kdy se v kostele „trha“ klenboví a zatéká do padajících omítek...

V každém případě technická zařízení varhan dosluhují a rekonstruovat je s ohledem na jejich technické nevýhody by bylo podle mne vynaložením dosti velkých financí do „ničeho“.

Pokud budeme zvažovat variantu ponechání zvukové podoby nástroje, je nejefektivnější zřízení mechanické traktury, která by umožnila navrácení hracího stolu na jeho původní místo. Je to pochopitelně investičně náročnější, než rekonstrukce současného systému, ale pro skutečný současný stav jednotlivých zařízení varhan to vůbec nemusí být pravdou.

Samotný současný zvukový fond varhan, tedy ryze romantický (a již jejich kolaudátor, Dr. Dobroslav Orel, mimochodem sestavovatel Českého kancionálu z roku 192, při kolaudaci v roce 1924 konstatoval v dispozici chybějící vyšší alikvotní rejstříky), vůbec nesluší ani samotným překrásným barokním Gartnerovo skříním varhan, ani ucelenému zachovanému interiéru našeho kostela. Pokud přijde do kostela návštěvník od jinud, který ještě neslyšel naše varhany znít, je trochu zaskočen, protože očekává k baroknímu vzhledu varhan i jejich barokní zvuk.

Nelze již postavit přesně zvukově a technicky zpět Gartnerův nástroj.

A ani by to nemělo ten nejlepší smysl. Spíše předkládám vizii postavit v budoucnu, podle toho, jak by to bylo finančně možné, v řádu několika desetiletí, nástroj s použitím i zvukových prvků typických pro Gartnerovy varhany, ale umožňující hraní varhanní literatury všech epoch historie varhanní hudby, tedy i současné, a přitom ten nejdůstojnější a nejhonosnější nástroj (podle reálných možností situace) k oslavě Trojediného Boha. Bude-li Bůh chtít, stane se.

František Milfort